

JÁSZAY TAMÁS

A gyarmati India John Masters The Deceivers című regényében

NEM BŐVELKEDÜNK FORRÁSOKBAN, ha John Masters (1914–1983) angol író életéről és műveiről akarunk megtudni részleteket. Ezúttal azonban nem (csak) a hazai tudományosság szokásos megkésetttségéről van szó: annak ellenére, hogy Masters igen terjedelmes életművet hagyott hátra, néhány kivételtől eltekintve angol nyelvterületen sem foglalkoznak behatóan írásaival.¹ Tipikusnak mondható nevének felbukkanása a Peter Childs szerkesztette, 1999-es *Post-Colonial Theory and English Literature: A Reader* című vaskos kötet bevezetőjében (CHILDS 1999). A későbbiek miatt először érdemesnek tűnik itt elidőzni, ugyanis az előszóban felvetődő szempontok a Masters-regény elemzésénél is segítségünkre lesznek.

A szerkesztő-előszóíró rövid, ám alapos összefoglalását nyújtja az India és Anglia közötti irodalmi–kulturális kapcsolatoknak, a kulturális másság reprezentációjára kihegyezve mondanivalóját – összhangban a posztkoloniális elméletek egyik, ha nem legfontosabb érdeklődési területével.² Edward W. Said közismert orientalizmus-konceptióját (SAID 2000) alapul véve Childs a Nyugat India-képének változásait vizsgálja a történelem során. A 16. században indult közvetlen kereskedelmi kapcsolat Anglia és India között. Ez a tény hamarosan átszüremkedett nemcsak a köznapi, de az irodalmi gondolkodásba is – erről tanúskodnak például az angol reneszánsz drámaírók bizonyos megjegyzései. Childs idézi Marlowe-t, aki a *Doktor Faustus tragikus históriájában* a címszereplővel az őt szolgáló szellemekről mondatja: „Aranyért Indiába küldöm őket, / Az óceánba drágagyöngyökért, / Tegyék tüvé az új földrészt, gyümölcsét / Hozzák, s ami szem-szájnak ingere.” (MARLOWE 1960, 17). Az avoni hattyút legtöbbször *A vihar* miatt citálják a posztkoloniális elméletírók, de az *Othello* is legalább ilyen izgalmas értelmezési keretet nyújt. ³ A főszereplő a zárójelenetben Lodovicót szólítja fel, hogy olyanak fesse

---

¹ Kivétel Roy (ROY 1998, 62–70), akinél az éppen általunk alább bemutatásra kerülő *The Deceivers* című regényről esik szó (a *Discovering India, Imagining Thuggee* című fejezetben).

² Vö. a posztkoloniális tanulmányok alapvető kézikönyvének 3. fejezetével: *Representation and Resistance* (ASHCROFT–GRIFFITHS–TIFFIN 1995, 85–113).

³ Gondoljunk csak Janet Suzman rendező 1987-es dél-afrikai *Othello*-produkciójára, ahol a címszereplőt nem egy – a bevett európai recepciót követő – feketére mázolt arcú fehér színész játszotta, hanem egy fekete aktor: a rendező ezzel felül-

le az utókornak, amilyen valójában volt – „Ki mint vad indus, eldobja a gyöngyöt, / Mely országánál többet ér.” (SHAKESPEARE 1988, 604). A 'Másikról', az idegenről, a nem-európairól máig széles körben élő sztereotípiák (a teljesség igénye nélkül csak néhány ilyen: a feketék/mások mind agresszívek, erőszakosak, primitívek, mohók, promiszkuitásra hajlamosak, irracionálisak, stb.) Said szerint nem itt születtek meg, hanem jóval korábban, az antik Hellaszban (lásd Aiszkhülosz: *Perzsák*, Euripidész: *Bakkhánsnők*), mindenestre az angol gyarmatosító tevékenység fokozatos kiteljesedésével, a szigetország adminisztrációjának globális méretekben való tudatos terjesztésével ezek a képzetek legalábbis mélyen rögzültek.⁴

Childs az első, indiai környezetbe helyezett angol regénytől (az 1789-es, ismeretlen szerzőtől származó *Hartly House*, *Calcutta* című kötet) az első, angolul írott indiai regényen át (Bankim Chandra Chatterjee: *Rajmohan's Wife*, 1864) jut el napjaink talán legnépszerűbb posztkoloniális szerzőjéig, a szintén főként Indiához kötődő-köthető Salman Rushdie-ig. Irodalom- és kultúrtörténeti összefoglalójában a második világháború utáni időszakot tekintve a legfontosabb esemény természetesen India 1947-es függetlenné válása. John Masters neve itt bukkan fel, James Gordon Farrell, Paul Scott és M. M. Kaye társaságában. Az Indiában született, angol nyelvű regényekben elsősorban az angolság (Gita Mehta, Shashi Tharoor) és az imperializmus (Ruth Praver Jhabvala, S. V. Naipaul) mibenléte foglalkoztatja ekkoriban a szerzőket. Az anglicizált indiai szubjektum is sokuknál központi téma lesz (Anita Desai, Upamanyu Chatterjee, Vikram Seth, Arundhati Roy, Rukun Advani). Angliában a gyarmatbirodalom elvesztése miatti trauma előszele Farrell és Scott regényeiben már érezhető, melyek az 1857 és 1947 közötti események kapcsán végeznek önelemzést. Childs összegzése szerint az Angliában a háború után megjelent legtöbb India-regény retrospektív: Masters történelmi regényei is ezek közé sorolhatók (CHILDS 1999, 23).

Nem mond ellent ennek a háború utáni angol regénnyel foglalkozó alapos kötetében Bényei Tamás sem: „Angliának az európaihoz hasonló morális válsággal nem így kellett megküzdenie; az ország legtraumatikusabb élménye a világbirodalom elvesztése volt, sőt – és ezáltal az angol tapasztalat némileg párhuzamba állítható a kollektív büntudat kontinentális tapasztalatával – a birodalom pusztta léte is nehezen feldolgozható örökséggé vált...”. Angol részről a birodalom morális örökségének feldolgozása csak a hatvanas években kezdődött, a már említett Scott és Farrell munkásságával. Bényei kiemeli,

---

írta az évszázados befogadástörténetet. Míg az addigi értelmezések a férfi féltékenységére és a nő kiszolgáltatottságára, önfeláldozására körül forogódtak, Suzman ezek mellett/helyett a darabban rejlő faji problémákra irányította a figyelmet.

⁴ És idővel aztán új életre keltek: források tanúsága szerint a különböző európai gyarmattartó nációk (angolok, franciák, hollandok, spanyolok és portugálok) a meghódított területtől és az ott talált etnikumtól függetlenül ugyanazokat a jellemzőket alkalmazták a törökökre, afrikaiakra, indiánokra, zsidókra, indiaiakra, írekre és másokra. Hamarosan pedig az európai munkásosztályt és a nőket is ezen kétes értékű tulajdonságokkal vélték egzakt módon leírhatónak (vö. LOOMBA 1998, 107; CARR 1985, 50).

hogy az ötvenes évek 'előőrsét' Doris Lessing *The Grass is Singing* című regénye mellett John Masters képviselte (BÉNYEI 2003, 146).

A kalkuttai születésű John Masters majd' egész életében katonáskodott: Wellingtonban és Sandhurstben végzett iskolái után huszonegy évesen kerül vissza Indiába, ahol egy *gurkha* hadtestben szolgált. A második világháború alatt elkerült Észak-Afrikába, majd Iránba és Irakba, végül Burmába is (itt szerzett élményeiről szól *The Road Past Mandalay* című regénye). A háború után otthagyja a hadsereget, s túrákat kezd szervezni a Himalájában. Miután ez nem bizonyult túl jövedelmezőnek, írni kezd, majd Amerikába költözik, itt hal meg 1983-ban. Az ötvenes és hatvanas években angolszász nyelvterületen igen népszerűek voltak mára jórészt elfeledett, Indiában játszódó, a romantikus klisékből és az indiai helytörténeti anyagból gazdagon merítő történelmi regényei, melyek közül a *Bhowani Junction* és a *The Deceivers* címűek a filmvászonig is eljutottak (1956-ban, illetve 1988-ban).

A *The Deceivers* 1952-ben jelent meg először. Indiai díszletek között járunk 1825–1826-ban, néhány évvel a *sati* betiltása és a *thugok* (ők a címszereplők, vö. 'deceivers') vallási mozgalmanak felszámolása előtt. Mindkét intézkedés az 1828–1835 között Indiát irányító Lord Bentlickek köszönhető. Az ezt megelőző indiai éveket vizsgáló regénynek mi egyéb lehetne a központi témája, mint ez a két, az európaiakat egyformán vonzó és taszító, számu(n)kra kielégítően alighanem megmagyarázhatatlan jelenség. A téma kortárs népszerűségéről tanúskodik például Philip Meadows Taylor 1839-es *Confessions of a Thug* című regénye, amely az első, angol írótól származó 'bestseller' lett Indiában, s melynek szerzője saját személyes tapasztalatait oszthatta meg olvasóival, lévén aktívan részt vett a *thugok* elleni műveletekben.⁵ Masters regényében mindaz megvan, amire az egzotikus helyszínek és hangulatok kedvelői, a szerelmi háromszögek különös módon való megoldásának rajongói, továbbá a hagyományos kalandregény olvasói vágyanak. A jelen dolgozat keretein messze túlvezetne a regényben foglalt, a *satiról*, különösen pedig Káli híveiről szóló tudósítások történeti hitelének elemzése, így ettől eltekintünk, ahogy a helyszínek és időpontok beható vizsgálatától, miután Masters maga beszél arról, hogy jórészt fiktív környezetben mozgatja hőseit (MASTERS 1988, 305). A bevezetőből már kitűnhet, hogy Masters személyében korántsem tisztelhetjük az angol irodalom méltatlanul elfeledett, babékoszorút érdemlő szerzőjét, művében pedig a háború utáni angol nyelvű irodalom eddig „ismeretlen remekművét”. Dolgozatunk efféle tételek igazolása helyett a szövegben előbb meg lehetős alapossággal, majd a kaland/pikareszkregény-vonulat sodró kibontakozásával egyre inkább háttérbe szoruló, az angolok által megszállt Indiára, az indiaiakra és a velük élő angolokra (be-

⁵ A regényről lásd BRANTLINGER 1988, 86–90; MAJEED 1996, 86–110. Maga Masters – regénye utószavában – Meadows Taylor említett művén kívül a vallási háttér megértéséhez William Sleeman műveit ajánlja (MASTERS 1988, 306: *Ramaseena, or a Vocabulary of the peculiar language used by Thugs; Report on the depredations committed by the Thug gangs of upper and central India; The Thugs or Phansingars of India*), továbbá Sleeman unokájának egy könyvét (James L. Sleeman: *Thug, or a Million Murders*).

vett angol kifejezéssel: *Anglo-Indians*) vonatkozó explicit és implicit utalások alapján kívánja összegezni a *The Deceivers* című történelmi regény lapjain kirajzolódó India-képet. Vizsgálódásaink célja annak bemutatása, hogy főszereplője, William Savage alakja révén Masters részint azonosul, több ponton azonban jelentősen eltér az elődei és utódai által egyként sugallt/konstruált India-felfogástól.

William Savage a regény kezdetekor immár több éve a Madhya-körzet irányításával, az adók beszédésével megbízott, a helyiek által kedvelt, angol főnökei által azonban kevésbé elismert felügyelő. A nyitójelenetben közvetlen felettesének, Mr. Wilsonnak a lányát, Maryt veszi el feleségül. William apósa nem mulasztja el megjegyezni, hogy fél évvel korábban Savage a rábízott területen nem akadályozott meg egy *satit*. Már itt feltűnik, hogy William reakciója nem nevezhető kifejezetten birodalmi elkötelezettségűnek: *Wasn't there enough interference with old customs, old religious beliefs? How did Mr. Wilson know that God was always on his side?* (MASTERS 1988, 5 sk).⁶ Ahogy Angliában alighanem az sem lenne méltó rangjához és címéhez az emberek szemében, amikor a templomból kilépve véletlenül felesége rossz oldalára áll. De Indiában vagyunk, ahol ez keveseknek szúr szemet, hiszen bár [t]he English circle was tight about him, but it was small and thin, and beyond it the old gods ruled. (6)⁷ Nem láthatjuk benne a gyarmatosító adminisztráció oly sok regényben megörökített, tipikus hivatalnokalakját⁸ (erre /is/ utalna vezetéknéve, a 'vad', 'barbár', 'civilizálatlan' jelentésű 'savage'?) – az első fejezet végén az E/3. személyű elbeszélő megjegyzi, hogy ebben az angol környezetben *he was nothing* (7). Lehetetlen nem kihallani fő riválisa szavaiból a gúnyt: *The Old Man* [ti. Mr. Wilson] *appreciates how well you know the natives, how good you are at keeping them happy.* (79). Különösen a regény első felében kerül szóba számos alkalommal William döntésképtelensége, 'éles' helyzetekben való hezitálása (például 25 sk.: *He stood in unhappy indecision*; 98: *She* [ti. Mary] *has a sharper eye than you, and a quicker mind*.; 135: *... a man perpetually one step behind decision*).

A hódító előírászerűen kötelező büszkesége és gögje helyett inkább próbálja megérteni a helyieket, sőt idővel azonosulni kíván velük – végzete is ez lesz (lásd később). Az eleinte még ifjú felesége előtt is zavarban lévő William akkor érzi magát igazán elemében, amikor Indiához fűződő érzéseiről és a helyiek érdekében (?) végzett munkája iránti mély elkötelezettségéről beszélhet (10). Mélységesen tiszteli az indiai intézményeket, szokásokat és

⁶ A továbbiakban csak oldalszám alapján hivatkozom Masters regényére.

⁷ Thackeray már 1848-ban megjelent regényében, a *Vanity Fair* (A hiúság vására) 64. fejezetében maró gúnnal így ír az Indiába települt angolokról: *Those who know the English colonies abroad know that we carry with us our pride, pills, prejudices, Harvey-sauces, cayenne-peppers, and other Lares, making a little Britain wherever we settle down.* (idézi CHILDS 1999, 14).

⁸ Akár az ő ténykedéséről is szólhatna Sir Thomas Roe 1615-ös feljegyzése, melyben az indiai kormányzat visszásságairól számolt be uralkodójának: *the Gouvernement so vncertaine, without written law, without Policye, the Customes mingled with barbarisme, religions infinite.* (idézi CHAMBERLAIN 1974, 26).

tisztségeket, s megütközik azon, amikor az Angliából ideérkezők rendszerint nem ismerik és nem ismerik el azokat (12). Ne gondoljuk, hogy holmi utópisztikus, a világot egyedül megváltani akaró naiv idealistával van dolgunk, netán – számos európaihoz hasonlóan – az egzotikum iránt önmagáért, pusztán a mi kultúránktól eltérő volta miatt vakon rajongó fiatalemberrel. Kivülállóból, (nem tipikus) gyarmatosítóból lassan Indiát az indiaiak szemszögéből megérteni akaró, s végül talán megértő 'benszülötté' válik. Előbb természetesen beavatásra emlékeztető próbatételek során kell átesnie ahhoz, hogy maga is 'indiai' legyen. Az első és alighanem döntő állomás, amikor helyi segítőtje tanácsára hindunak öltözik, hogy így mentsen meg egy asszonyt a rá váró (valójában az asszony által önként magára szabott) *satitól* (28). Tudathasadásos állapotára ő is rádöbben: *He was not William Savage but Gopal the weaver, who was thought to have killed a man and was on the run from English law, and from William Savage who represented it.* (39). Ugyanakkor hamarosan másik szempontból vizsgálja a kérdést: *...never in his life had he been among Indians without their knowing it and adjusting their talk and their attitudes accordingly... He was glad to be here, below the surface of the district. He was learning something.* (46). A helyzet még bonyolultabb lesz, amikor végül szemtől szemben áll Gopallal: *It was himself that he saw in the expanding grey light. This face stared at him from the cracked mirror when he plucked his whiskers. This face reflected his own face, and reflected too the panic in his eyes.* (201). William kénytelen megölni a 'tükörképét', ezután mindkettejük lénye benne oldódik fel: *He was William Savage, taking ritual part in a decourous, blood-bathed fantasy. He was Gopal the weaver, eating contentedly, with respect, and carefully carrying all his bones and refuse to the soiled sheet.* (205).

Amikor először szóba kerül a *sati*, a narrátor megjegyzi, hogy William bár Indiában töltött éveit alatt mindvégig próbált azzal az elítéléssel viszonyulni az özvegyáldozathoz, ahogy a legtöbb angol teszi, mégis mindig maradt benne némi *respect and admiration*. (22 skk). Ennek a nyitott, mondhatni liberális gondolkodásmódnak köszönhetően ismerte fel azt, ami a gyarmattartóknak évszázadokon át nem sikerült – ahogyan azt az indiaiakkal (és persze más gyarmatosítottakkal) kapcsolatos általánosításokról mondja az elbeszélő: *That was the depth of untruth, in spite of the many who believed it.* (23). Különös – belső és külső – utazásának útítársa, Hussein arról beszél Williamnek, hogy ha elkezdi félni az indiai isteneket, akkor meg is értheti őket (145, vö. még 95). Hussein segítségével – felhasználva a már említett Gopallal való hasonlóságát – beépül a *thugok* közé, így próbálva felgöngyöltíteni az „évszázad bűnyégét”, melyben milliónyi ártatlan ember vesztette életét. Míg eddig fehér bőrszíne visszatartotta attól, hogy megértse Indiát és teljesen feloldódjon benne, mostantól *he had to be Indian to keep his life, and nothing but Indian.* (150). Belátja, hogy ez az ára annak, hogy egyszer visszatérhessen feleségéhez és születő gyermekéhez. A cselekmény egyre meglepőbb – és tegyük hozzá: egyre valószínűtlenebb – fordulatokat vesz, William végül a *thugok* leghatékonyabban működő gyilkos csoportjának főnöke (!) lesz, az utolsó lapokon pedig az ellene fordult *thugok* őt próbálják megölni, természetesen sikertelenül.

A Homi K. Bhabha és más posztkoloniális elméletírók emlegette mimikri itt ellentétes előjelűvé változik (BHABHA 1994, 85–92). Bhabha jelentősége az elméletírásban abban áll, hogy határozottan rámutatott: a gyarmatosító és a gyarmatosított nem létezhet egymás nélkül, feltételezik/kiegészítik egymást. Már Frantz Fanon (FANON 1967) beszélt arról, hogy a fehér kultúra önmaga utáztatására buzdítja és szólítja fel a feketéket. Bhabha továbbmegy: szerinte egy ilyen 'meghívás' a gyarmati hegemonia aláadását célozza – ez lenne a mimikri. William a 'benszülött' kultúra elsajátítását – vagyis a gyilkosok közé történő teljes beépülést – (elvileg) azért vállalja magára, hogy aztán a *thugok* ellen fordíthassa saját fegyverüket, s az angol igazságszolgáltatás kezére juttathassa őket (ahogy erre persze történik is utalás a nem meglepő módon *happy ending*gel végződő regény utolsó lapjain).

Az átlényegülés kapcsán aligha megkerülhető egy fontos pont, méghozzá a *határok* kérdése. Másképp: megragadható-e az a pillanat, ameddig csupán jelmez, álruha és (ön?)csalás a *thuggá* változás, és honnan fogva valódi és teljes a metamorfózis? Lehetséges-e egyáltalán teljes átalakulás? Amikor William beleegyezett abba, hogy eljátssza a *satira* váró nő férjének szerepét, nyilvánvalóan nem számolt annak lehetőség – és a történet logikája szerint természetesen hamarosan eljövő – következményeivel. Aki külsőségekben vállalja, hogy egy csoporthoz tartozik, annak lelkiekben is ildomos a csoport tagjaival azonosulni. Így kerül sor William beavatására a vérszomjas Káli istennő szolgálói közé – a szertartás közben az angol férfi hiába gyözködi magát, hogy mindez csak babona, a szöveg finom jelzései egyértelműen tanúsítják, hogy önmagának sem bevallva igenis valódi részese akar lenni a közösségnek (185 skk, 190). Hussein döbbenti rá arra, hogy a *thugokról* írott, ellenük készített titkos feljegyzései sosem kerülhetnek a nyilvánosság elé, hiszen most már ő is egy közülük: '*You're never going to use any of those notes against the Deceivers.*' '*Of course I am*'... '*You're not, because you are a Deceiver, from this dawn on for ever. A strangler... It doesn't matter what a man thinks he is. When he eats consecrated sugar..., he is a strangler, because Kali enters into him*'. (196).⁹ Hussein mondatait akkor látjuk igazolva, amikor William maga is megijed attól, hogy a gyilkosságokról – melyeknek főnökként rafinált módon ekkor már nem valódi részese, hiszen ő csak a tervezési szakaszban vesz részt, a kivitelezésben nem! – írott feljegyzései elkészítése közben bizonyos fokig büszkeség tölti el (240). A korábban sokszor hangsúlyozott megjegyzés, miszerint nem tud gondolkodni, előre tervezni, ezen a ponton veszti érvényét: saját osztagát a leghatékonyabban működők közé fejleszti rövid idő alatt (talán ebben is a gyarmatosító tudattalanul is mindig a győzelmet áhítózó karakterjegyét kell látnunk?). Miután elkövette új élete első gyilkosságát is (megöli Gopalt, lásd feljebb): *He feared Kali now, and he knew why Hussein has said he must learn to fear her.* (207). Az álruha felöltése után újra előkerül a tudathasadás képze: *He had become two men, a Christian and a Deceiver, and was being torn apart by remorse.* (226). A hasadt személyiségről szóló elképzelésünket igazolja apósa kedvencének, George Angelsmith-nek Williamre az 'ébredés', a Maryhez való ugyan-

⁹ Vö. később a *thugok* vezetőjének mondataival: *O Kali, greatest Kali, we hear and obey. I had almost begun to think. Folly, folly! Faith is all.* (222).

csak kalandos visszaút után tett megjegyzése: *I'm afraid he'll be put into an asylum.* (260).

A határok átlépésének a szubjektumra veszélyes volta nem új képzet a gyarmati időkről szóló irodalmakban. Ania Loomba a posztkolonializmusról szóló áttekintésében arról beszél, hogy különösen azok veszélyeztetettek ilyen szempontból, akik bizonyos mértékig szimpatizálnak az idegen térrel és az itt élő emberekkel (LOOMBA 1998, 136 skk).¹⁰ A gyarmatosított föld gyakran tébolyba hajszolja a gyarmatosítót – melyre az első példa a posztkolonialis elméletírás egyik alapszövege, Joseph Conrad *Heart of Darkness* (*A sötétség mélyén*) című kisregénye. Kurtz miszticizált alakjában megtestesül az a tétel, miszerint Afrika az a hely, ahol az európai elme megbomlik és vissza-süllyed primitív, civilizálatlan állapotába (Marlow a hajóról távcsövén át először a Kurtz háza körüli kerítést veszi szemügyre. A kerítéslecek valójában lándzsák, melyek végére emberi fejeket szúrtak...). Vagy idézzük a drogirodalom angliai klasszikusát és megalapozóját, Thomas de Quincey-t, aki az *Egy angol ópiumevő vallomásaiban* így ír: „Nem tudom, mások is osztoznak-e érzéseimben, de én gyakran gondoltam arra, hogy ha el kellene hagynom Angliát és Kínában kellene élnem, kínai szokások és életmód szerint, kínai környezetben, megörlnék. A félelem gyökerei oly mélyre nyúlnak, hogy néhány bizonyára másokban is megvan. Egyébként pedig éppen Dél-Ázsia általában a szörnyűséges fantáziaképek és asszociációk serkentője képzeletünkben. Az emberiség bölcsője lévén, már csak ezért is sejtelmesnek és tiszteletet parancsolónak érezzük. De vannak egyéb okok is. Senki nem állíthatja, azt hiszem, hogy bármely afrikai vagy más földrésről való vad törzs bármily kegyetlen és kiszámíthatatlan babonái még csak hasonlóképpen is hatottak volna rá, mint a réges-régi, szörnyű, hatalmas és emelkedett hindusztáni és egyéb vallások.” (vö. BARRELL 1991, 6).

Loomba forrásokkal meggyőzően igazolja, hogy a szépirodalmi szövegekben mindig az európai ember jelenik meg szubjektumként, a gyarmatosítottak csupán arctalan és névtelen tömegként vannak jelen (MEMMI 1967, 88). (Conradnál erre újabb példákat találhatunk, lásd a sokszor emlegetett hajóutat, melynek során a fedélzetről kinéző Marlow csupán karokat, lábakat, szemeket lát a dzsungelben). Masters ezzel a tézissel is szembemegy: William Savage Indiát megérteni akaró igyekezetével összhangban áll, hogy a helyieknek majd' minden esetben igenis mer egyéni karaktert adni (más kérdés, hogy megbízalmasabb barátjában, a Gopallá való átváltozást felvető Chandra Senben is csalódnia kell, a regény végére ugyanis róla is kiderül, hogy a *thugok* közé tartozott...). Legtöbb szövegünk szerint ha az európai szubjektum szembesül az idegen eszmékkal, s lévén nem elég erős, azonosul velük, akkor azzal átlépi az 'En' és a 'Más(ik)' között a legkülönbözőbb intézményekkel precízen megrajzolt határvonalat, s így visszazuhan egy európaihoz méltatlan létállapotba.¹¹

¹⁰ Ugyanott a *The Deceivers* kapcsán beszél röviden erről a problémáról (LOOMBA 1998, 133 skk).

¹¹ Ahogy Amerika és India, úgy Afrika és India kultúrája és lakói között is tettek persze különbséget a koraujkor gyarmatosítói: *The difference was that Africans were considered arrested in the infancy of the species while Hindus, in* [James]

Terjedelmi korlátok miatt a jelen dolgozatban csupán rövid ízelítőt adhattunk a Masters-féle gyarmati India, illetve egy tisztviselőjének reprezentációjából, s olyan fontos kérdések megvitatásától vagyunk kénytelenek eltekinteni, mint például a regény nyelvi szerveződése (az összes indiai jórészt angolul beszél, csakúgy mint Jane Austen regényeiben a 'mások'), a nők, különösen Mary helyzete (a kezdetben szélsőségekig menően közhelyekből építkező nőalak a Williaméhez fogható óriási változásokon esik át a regény lapjain: előbb a megtestesült ártatlanság, szende és együgyű úrikisasszony, de a cselekmény bonyolódásával kezébe ragadja az események irányítását: férje távollétében egyedül kívánja irányítani az egész körzetet, sőt sokszor talpraesettebbnek mutatkozik az erősnek mutatott férfiaknál is), de ugyanígy kimaradt a gyarmati regényekben sokszor visszaköszönő téma, a helyiek inautentikus angolsága¹² (csak egy példa: az ifjú pár érkeztek az indiaiakból verbuválódott zenekar a *Rule Britannia*t játssza tiszteletükre, amit Mary a *fascinating, weird* jelzőkkel illet, mivel azt hiszi, hogy keleti zene). Remélhetőleg sikerült igazolnunk: annak ellenére, hogy alig ismert szerző kevésbé ismert művéről van szó, Mastersnek a gyarmati lét felvetette kihívásokra mégis sikerül izgalmas, egyéni válaszokat találnia.

IRODALOM

- ASHCROFT–GRIFFITHS–TIFFIN 1995 = *The Post-Colonial Studies Reader*. Ed. by B. Ashcroft–G. Griffiths–H. Tiffin. London–New York 1995.
- BARRELL 1991 = Barrell, J.: *The Infection of Thomas de Quincey. A psychopathology of Imperialism*. New Haven–London 1991.
- BÉNYEI 2003 = Béneyi T.: *Az ártatlan ország. Az angol regény 1945 után*. Debrecen 2003.
- BHABHA 1994 = Bhabha, H. K.: *The Location of Culture*. London–New York 1994.
- BRANTLINGER 1988 = Brantlinger, P.: *Rule of Darkness. British Literature and Imperialism. 1830–1914*. Ithaca 1988.
- CARR 1985 = Carr, H.: *Woman/Indian, the 'American' and his Others*. In: *Europe and its Others. 1–2*. Eds.: F. Barker–P. Hulme–M. Iversen–D. Loxley. Colchester 1985.
- CHAMBERLAIN 1974 = Chamberlain, M. E.: *Britain and India*. London 1974.
- CHILDS 1999 = *Post-Colonial Theory and English Literature. A Reader*. Ed. and with an Intr. by P. Childs. Edinburgh 1999.
- FANON 1967 = Fanon, F.: *Black Skin, White Masks*. New York 1997.
- LOOMBA 1998 = Loomba, A.: *Colonialism/Postcolonialism*. London–New York 1998.
- MAJEED 1996 = Majeed, J.: *Meadows Taylor's Confessions of a Thug: the Anglo-Indian Novel as a Genre in the Making*. In: *Writing India. 1757–1990*. Ed.: B. Moore-Gilbert. Manchester 1996, 86–110.

Mill's recasting of the work of the Orientalists, were thought to have taken steps on the path of progress, but none of them recent... (CHILDS 1999, 12).

¹² Az utánzás révén ez is a mimikri jelenségéhez kapcsolódik (lásd FANON 1967). Ilyen alakok más regényekben például Dr. Aziz Forsternek az *A Passage to India* (*Út Indiába*) című regényében, Orwell Dr. Veraswamija a *Burmese Days*-ben (*Burmai napok*).

- MARLOWE 1960 = Marlowe, C.: *Doktor Faustus tragikus históriája*. Budapest 1960.
- MASTERS 1988 = Masters, J.: *The Deceivers*. London 1988.
- MEMMI 1967 = Memmi, A.: *The Colonizer and the Colonized*. Boston 1967.
- ROY 1998 = Roy, P.: *Indian Traffic. Identities in Question in Colonial and Post-colonial India*. Los Angeles 1998.
- SAID 2000 = Said, E. W.: *Orientalizmus*. Budapest 2000.
- SHAKESPEARE 1988 = Shakespeare, W.: Othello, a velencei mór. In: *William Shakespeare Összes drámái. Tragédiák*. [Ford.: Kardos L.] Budapest 1988.